

„Zachráňme dedičstvo našich predkov“

Obnova NKP POVAŽSKÝ HRAD

Projekt je financovaný z grantov Islandu, Lichtenštajnska a Nórska
a prostredníctvom finančného mechanizmu EHP a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky

www.eeagrants.sk
www.norwaygrants.sk

 www.povazskyhrad.sk

 Obnova Považského hradu

„Zachráňme dedičstvo našich predkov“

Obnova NKP Považský hrad

Projekt je financovaný z grantov Islandu, Lichtenštajnska a Nórska a prostredníctvom finančného mechanizmu EHP a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Názov projektu:	Obnova NKP Považský hrad
Správca programu:	Úrad vlády Slovenskej republiky
Zdroje financovania:	Finančný mechanizmus EHP, Štátny rozpočet SR
Kód výzvy:	CLT02
Kód projektu:	CLT02008
Číslo programu:	SK05
Programová oblasť:	Ochrana a revitalizácia kultúrneho a prírodného dedičstva a podpora diverzity v kultúre a umení v rámci európskeho kultúrneho dedičstva
Cieľ projektu:	Kultúrne dedičstvo sprístupnené verejnosti
Opatrenie:	Hrady, opevnenia a mestské paláce
Ukončenie projektu:	apríl 2017

Celkové oprávnené výdavky projektu:	537 864 Eur
Výška grantu:	457 184 Eur
Spolufinancovanie (15%):	80 680 Eur

Obsah projektu:

Stavebné práce:	sanácia skalného brala – JV časť – 1. etapa; archeologický prieskum; osadenie bezpečnostných prvkov (zábradlie, lávka), domurovanie zvyškov časti paláca – kaplnka;
Architekt. prvky:	osadenie prvkov náučného chodníka – informačného systému, terénne schody, exteriérový ďalekohľad, kovový model hradu, pútač, smetné koše, odpočívadlá, stojan na bicykle
Publicita:	otváracia a zatváracia konferencia, informačný deň, web stránka projektu, bružúra, tv spot, letáky, propagačné predmety

Granty EHP a Nórska

Finančný mechanizmus Európskeho hospodárskeho priestoru a Nórsky finančný mechanizmus predstavujú príspevky prispievateľských krajín, t.j. Nórska, Islandu a Lichtenštajnska viacerým členským štátom Európskej únie. Príspevok pre Slovenskú republiku v rokoch 2009-2014 je viac ako 80 mil. eur a rozdeľuje sa medzi deväť programov:

1. Prispôsobenie sa zmene klímy
2. Miestne a regionálne iniciatívy na zníženie národných nerovností a podporu sociálnej inklúzie
3. Ochrana a revitalizácia kultúrneho a prírodného dedičstva a podpora diverzity v kultúre a umení v rámci európskeho kultúrneho dedičstva
4. Zelené inovácie v priemysle
5. Domáce a rodovo podmienené násilie
6. Cezhraničná spolupráca
7. Štipendijný program
8. Globálny fond pre dôstojnú prácu a tripartitný dialóg
9. Fond pre mimovládne organizácie

Alokácia pre Slovenskú republiku v programovom období 2009 – 2014: 80 750 000 Eur

Viac o nórskech fondoch nájdete na: <http://www.eeagrants.sk/>

OBNOVA NKP Považský hrad

Účelom projektu je zamedzenie ďalšieho rozkladu konštrukcií, stabilizácia a zabezpečenie trvalej ochrany pamiatky, vytvoriť podmienky pre obnovy neodkrytých, neprístupných častí hradného jadra a čiastočného sprístupnenia hradu pre návštevníkov. Riešený projekt sa zameriava na:

- Obnovu nadzemných konštrukcií hradu: statické zabezpečenie narušených a nestabilných konštrukcií, konzervácia a prezentácia významných dochovaných prvkov a detailov a rekonštrukcia pôvodných objektov
- vytvorenie nových, účelových priestorov: prezentačných, organizačných, pomocných
- Čiastočnú redukciu sutinných násypov, ktorá zabezpečí odvodnenie a obnovu odkrytých konštrukcií, sprístupní priestory hradného jadra a umožní ďalšie etapy výskumu a obnovy.

K tomuto účelu boli práce rozdelené na archeologické, rekonštrukčné a sanačné.

Archeologický výskum

Archeologický výskum Považského hradu v r. 2016-2017 sa uskutočnil v súvislosti s projektom obnovy časti hradných architektur.

Priestor archeologického výskumu sa realizoval na viacerých miestach a zahŕňal priestor troch oporných pilierov severného obvodového múru tzv. "kaplnky", oblasť interiéru "kaplnky" a príľahlých častí východného paláca a plochy výkopov pätiék zábradlia.

V priestoroch sa podarilo zachytiť niekoľko murív pochádzajúcich z vnútornej zástavby východného palácového krídla z čias prestavieb za éry Podmanických (15.- 16. stor.). Veľmi zaujímavý bol nález liatej maltovej dlažby s vrchnou keramickou úpravou. Z hľadiska stavebno-historického vývoja predmetného priestoru je výnimočný nález masívneho múru o šírke cca 130 cm s náznakom ostrouhlého zalomenia. Mohlo by ísť o časť najstaršej kamennej architektúry v hradnom areáli. Napovedala by tomu nielen masívnosť hmoty múru ale aj jeho situovanie na exponovanej polohe a náznak zalomenia s predpokladom pravouhlej dispozície. Tieto predpoklady však môže potvrdiť alebo vyvrátiť ďalší pamiatkový výskum. V strede plochy východného paláca sa zachytil priečkový múr orientovaný v smere V-Z, ktorý ohraničoval priestor predpokladanej "kaplnky" z južnej strany. Múr bol prerušený prostredníctvom portálového vstupu, umožňujúcemu komunikačný smer z "kaplnky" smerom do príľahlej miestnosti východného palácového krídla.

V kontexte jednotlivých stratigrafických vrstiev sa nachádzal pomerne početný hnutelný nálezový fond od bežnej stolovej a kuchynskej keramiky cez zlomky kachlíc až po ojedinelé drobné fragmenty neskorostredovekého a novovekého skla. V suťových zásypoch sa nachádzali aj fragmenty architektonických článkov ako ostenia z okenných otvorov resp. portálov po časti klenieb a klenbových rebier.

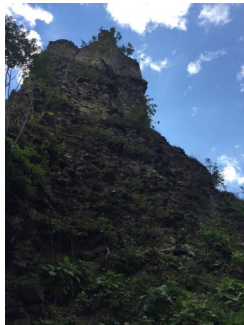
Mgr. Ján Zachar

Rekonštrukcia Považského hradu

Základné konštrukčné a technické riešenie tvorí najmä:

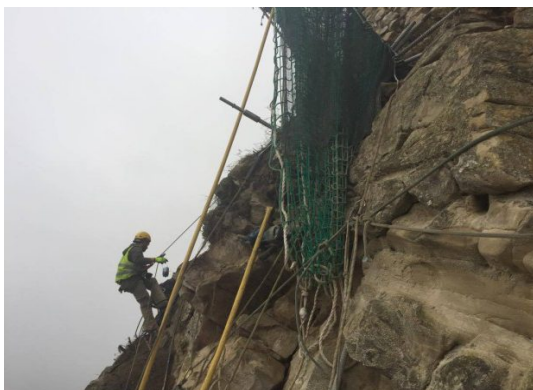
- odobratie úplne voľných kameňov z koruny muriva stien a hradieb
- vyčistenie škár a odstránenie eróziou narušenej malty z povrchu a líca muriva
- odstránenie náletových drevín vrátane ich koreňového systému
- škárovanie muriva, domurovanie výpadkov muriva, premurovanie koruny stien
- injektáž dutín a trhlín v murive, klinovanie lícných kameňov
- doplnenie všetkých porušených ostení, parapetov a nadpraží otvorov domurovaním
- domurovanie a aktivácia segmentových oblúkov nadpraží rozpínavou maltou
- výmena porušených kameňov klenby, škárovanie a aktivácia doplnených kameňov
- domurovanie porušených klenieb do symetrického tvaru pre obnovenie stability
- plombovanie múrov po výpadkoch, zamurovanie každej kaverny s aktiváciou plášťa
- premurovanie rozvolnených častí stien a vzájomné spriahnutie plášťov stien väzbou
- domurovanie podmrznutej päty murovaných stien s aktiváciou podmurovky
- stabilizácia kamenných článkov portálov, vyplnenie styčných škár medzi nimi

Pri plánovaní projektu sa bral do úvahy cieľ programu – sprístupniť pamiatku verejnosti a zároveň dbať na bezpečnosť. So zreteľom na cieľ sa v priestoroch paláca hradu, ktorý je pre turistov najzaujímavejším miestom kvôli panoramatickému výhľadu, osadila výhliadková terasa. Tvorí ju drevená konštrukcia ohradenej lávky na konci ktorej je umiestnený ďalekohľad. Miesto je tak zabezpečené pre pohodlný pohyb a zároveň neodopiera výhľady. Osadením konštrukcie sa tiež chránia torzá múrov pred postupnou degradáciou ku ktorej dochádzalo voľným chodením po priestoroch horného hradu. Ďalším bezpečnostným prvkom je zábradlie po obvode západnej časti pamiatky. Návšteva Považského hradu je vďaka projektu viac náučná. Na nádvorí sa nachádza dobový model hradu, ktorý je prepojený s informačným systémom. Tabuľky s popisom objektov hradu sú umiestnené na odpočívadlách rozmiestnených v súlade s objektovou skladbou. Nechýbajú smetné koše, stojany na bicykle a pri vstupe hlavný pútač.

Sanácia skalného brala

Stav stability skalného podložia bol nevyhovujúci a mal nepriaznivý vplyv na hradné múry. Časť brala nadväzujúca na kaplnku hradu bola v rámci projektu definitívne zastabilizovaná. Technické riešenie pozostávalo z realizácie 158 kotiev v kombinácii s injektážou trhlín. Počas realizácie bol vykonaný doplnkový geologický prieskum na základe ktorého geológ určil presné miesta na vrtanie kotiev, tlak a injektážnu výplň. Stabilita bola podporená vysokopevnosťnými ochrannými sieťami. Po sanácii brala bolo možné rekonštruovať múry kaplnky.

Partnerstvo

V realizácii projektu sa partnerstvo uplatňuje v súlade so schválenou žiadosťou o projekt. V našom prípade ide o partnerov, ktorí sa finančne nepodieľajú na realizácii projektu. Pre dobu rekonštrukcie a následnú udržateľnosť projektu je hlavným partnerom projektu občianske združenie Združenie hradu Bystrica a pre oblasť podpory cestovného ruchu Oblastná organizácia Región Horné Považie.

Združenie hradu Bystrica

Poslanie občianskeho združenia, ktoré vzniklo v roku 2008 je najmä aktíva záchrana, obnova a rekonštrukcia nehnuteľnej národnej kultúrnej pamiatky, zručaniny Považského hradu a pracuje aj ako informačné, propagačné a organizačné centrum.

V prvých rokoch boli práce zamerané na starostlivosť o údržbu areálu a odstraňovanie náletových drevín, či vykonávanie jednoduchších murárskych prác na zabezpečenie statiky hradu. Nasledovalo pokračovanie v zložitejších murárskych prácach a opätovné esteticko-funkčné využitie.

Združenie organizuje kultúrne podujatia, najmä Noc hradných zručanín, zúčastňuje sa rôznych informačných kampaní a počas zimnej sezóny prezentuje svoje práce, zámery, výsledky a históriu na rôznych informačných a prezentačných akciách. Združenie hradu Bystrica je členom združenia Zachráňme hradu.

Oblasťná organizácia cestovného ruchu (OOCR) Región Horné Považie

Zámerom organizácie je zabezpečiť propagáciu v cestovnom ruchu a jeho rozvoj najmä v meste Považská Bystrica a v ostatných členských obciach, propagáciu kultúrnych pamiatok a prírodných krás regiónu, tvorba produktov cestovného ruchu a skvalitnenie destinačného manažmentu. Organizácia od svojho vzniku osadila v členských obciach turistické informačné tabule, pravidelne sa zúčastňuje veľtrhov cestovného ruchu, podporuje členské združenia v budovaní infraštruktúry cestovného ruchu, spoluorganizuje a prispieva na realizáciu podujatí zameraných na rozvoj CR a udržiavanie ľudových tradícií v členských obciach. Od roku 2015 je OOCR Región Horné Považie súčasťou Krajskej organizácie cestovného ruchu Trenčín región, ktorá zabezpečuje propagáciu nášho regiónu aj za hranicami Slovenska.

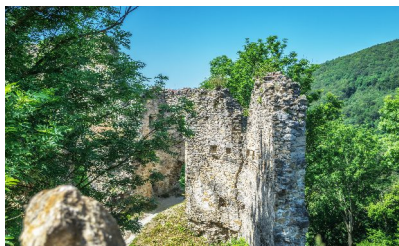
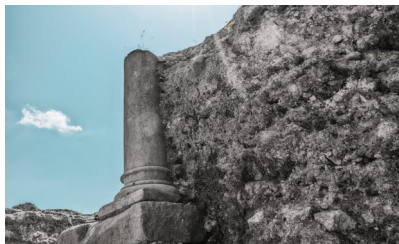
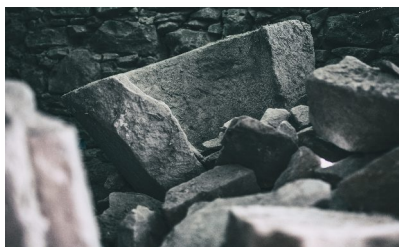
Horné Považie, región charakteristický nespočetnými možnosťami pre aktívne trávenie dovolenky, je čoraz vyhľadávanejším turistickým cieľom. Okolitá príroda, tradičný spôsobom chovu zvierat a pestovanie plodín ponúka ideálne podmienky pre rozvoj agroturistiky. Horné Považie je východiskovým bodom viacerých turistických trás a cyklotrás. Okrem krásnej prírody je región bohatý aj na pamiatky a kultúrne podujatia, pripomínajúce zvyklosti a tradície.

www.hornepovazie.sk

Dobrovoľníctvo

Jednou z nosných myšlienok implementácie projektov nórskeho fondu je posilniť princíp dobrovoľníctva v Slovenskej republike. Cieľom, ktorý má účasť dobrovoľníkov sprostredkovať je dosiahnuť všeobecný konsenzus o projektoch a programoch a zabezpečiť ich udržateľnosť a pokračovanie v budúcich obdobiach. Dodatočná hodnota realizovaného projektu prostredníctvom účasti dobrovoľníkov bola aplikovaná aj počas obnovy Považského hradu. Hlavným partnerom projektu je občianske združenie Združenie hradu Bystrica, ktoré sa podieľa na rekonštrukcii už deväť rokov a svojou aktivitou prispeli aj pri tomto projekte. Ďalším dobrovoľníkom je Ľubomír Rechterík – fotograf, ktorý prostredníctvom obrazov podáva myšlienky a emócie, ktoré súvisia s konkrétnou témou. Vyzdvihuje krásy Považského hradu a poukazuje na prístup Slovákov k ich vlastnej krajine a kultúrnemu dedičstvu. Jeho fotografie slúžia na podporu obrazovej komunikácie projektu. Snímky sú súčasťou kalendára pre rok 2018, boli použité aj pri tvorbe propagačných materiálov projektu. Všetky fotografie si môžete pozrieť na

Kultúrne dedičstvo

Ďalší projekt podporený z FM EHP a NFM vďaka ktorému máme prvý krátky dokumentárny film o Považskom hrade. Spoločnosť Mirafilm natočila 21 krátkych filmov o pamiatkach, ktoré boli podporené z nórskeho fondov. V lete roku 2016 ku nám zavítala pani Mira Trizmová s tímom a režisér Dušan Bustin. Na jeseň sa začalo natáčať. V neľahkých podmienkach sa im podarilo zachytiť obraz o živote Považského hradu v ktorom sa súčasní aktéri vynárajú z postáv minulosti a dej je prepojený aktivitami projektu s pôsobením panstva dávnych čiasov. Ďalšou aktivitou projektu Kultúrne dedičstvo bolo profesionálne fotografovanie, na ktorom sa podieľali partneri z Nórska a tiež nechýbali na Považskom hrade. Vďaka projektu Kultúrne dedičstvo sa dokumentárne filmy a profesionálne fotografie dostali za hranice Slovenska a sú určené nielen pre nás, ale aj pre divákov v Nórsku, Lichtenštajnsku a Islande.

Filmy a fotografie si môžete pozrieť na www.culturalheritage.sk

Pro Monumenta

Pro Monumenta – prevencia údržbou - je projektom Pamiatkového úradu Slovenskej republiky, ktorý bol podporený z FM EHP a NFM. Základným cieľom je vytvorenie systému preventívneho monitoringu nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok. Jedna z troch skupín odborníkov z oblasti pamiatkovej starostlivosti so špeciálnym vybavením navštívili počas realizácie projektu aj náš hrad. Na základe prehliadky celého objektu nám vystavili certifikát a technickú správu, ktorá je pre nás usmernením pre rekonštrukciu a zároveň pochvalou a povzbudením do ďalších etáp obnovy. Pro Monumenta je vynikajúcim pomocníkom pre každého, kto je v styku s pamiatkovým objektom. Okrem prác v teréne je výstupom tohto projektu aj množstvo odborného materiálu, ktorý je dostupný na www.promonumenta.sk. Mesto Považská Bystrica odporúča spoluprácu s Pro Monumentou!

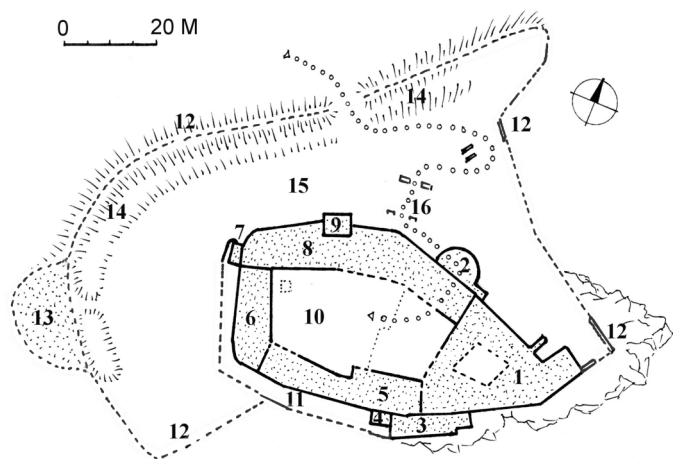
História Považského hradu

Počiatky osídlenia hradného kopca siahajú podľa archeologických nálezov do obdobia púchovskej kultúry. Na hradnom vrchu bola tiež nájdená keltská minca. V staršej literatúre sa uvádza nedoložený vznik hradu 1128. Prvá písomná zmienka o hrade je z roku 1316, kde sa spomína ako castrum Bestruche, v držbe Matúša Čáka Trenčianskeho. Po Moháčskej bitke v roku 1526 bol hrad centrom lúpežných výbojov Jána a Rafaela Podmanických. Po ich smrti sa dostal do vlastníctva významného magnátskeho rodu Balašovcov, ktorým však čoskoro prestal vyhovovať a r. 1631 si na úpätí hradného kopca postavili kaštieľ Burg. Balašovci sa zaplietli do Vešelénihov povstania, vďaka čomu hrad cisárska armáda dobývala a poškodila. Neskôr bol poškodený aj počas Tököliho povstania. V roku 1698 hrad spustošili cisárske vojská. Hrad bol síce obnovený, no po výstavbe druhého kaštieľa na úpätí kopca pustol. Hrad páni na dobro opúšťajú v roku 1740. Neskôr, okolo roku 1750 (niektoré zdroje uvádzajú i skorší dátum 1676) sa v Podhradí začína výstavba už spomenutého nového, rokokového kaštieľa. 15. januára 1858 o 8 hod. večer postihlo mesto a hrad zemetrasenie, pri ktorom sa údajne zrútila veža väznice. Na konci 19. storočia navštívil hrad aj významný Uhorský pamiatkár, rodák z Bratislavy József Könyöki a takto hrad zakreslil. Prvým známym majiteľom hradu je Matúš Čák Trenčiansky.

Po jeho smrti bol jeho majiteľom Alexander Hedeervári a jeho syn Mikuláš 1324-1354. Žigmund Luxemburský ho dáva v roku 1394 do zálohy Sudivojovi z Ostrorogu. Ten zomiera na prelome rokov 1399-1400 a kráľ ho v roku 1409 dáva do držby PRO HONOR Sudivojovmu zaťovi Ctiborovi zo Ctiboric. Po smrti jeho syna, taktiež Ctibora ktorý ho ovládal do 1424 sa hrad vracia korune. Žigmund ho teraz daruje svojej manželke Barbore. Nový kráľ Albrecht ho daroval manželke Alžbete. Jej otec Ulrich Cílský dosadzuje na hrad posádku s kastelánom Michalom Baythrhárom. 15. marca 1458 ho Matej Korvín za verné služby a za dlh 15 000 zlatých daroval Ladislavovi Podmanickému z Podmanína, ktorého rodu patrila hrad 100 rokov. Neskôr ho má Ladislavov syn Ján, od 1504 už barón Podmanický. Po jeho smrti dostávajú hrad jeho synovci Ján a Rafael. Ján zomiera 1545. 1558 rod vymrel Rafaelovou smrťou. Ferdinand I. hrad 13. marca 1560 dáva do dedičnej držby a dostáva sa do majetku Gašpara Serédyho. Po Gašparovej smrti sa jeho manželka r. 1563 vydáva za Ondreja Balašu, ktorý zomiera 1572. 1689 bol hrad Balašovcom odobratý za účasť v povstaní a začal chátrať. 1712 sa zhabané majetky Imricha Balašu dostávajú do vlastníctva rodu Szapáry. Peter Szapáry sa neskôr žení s Teréziou Balašovou. Szapáriovci majetky predávajú Móricovi Ulmanovi a ten ich predáva barónovi Popperovi. Na začiatku 20. storočia hrad Popperovcom znárodnia a dostáva sa do majetku turistického klubu, od ktorého ho v roku 2007 odkúpilo mesto Považská Bystrica.

0 20 M

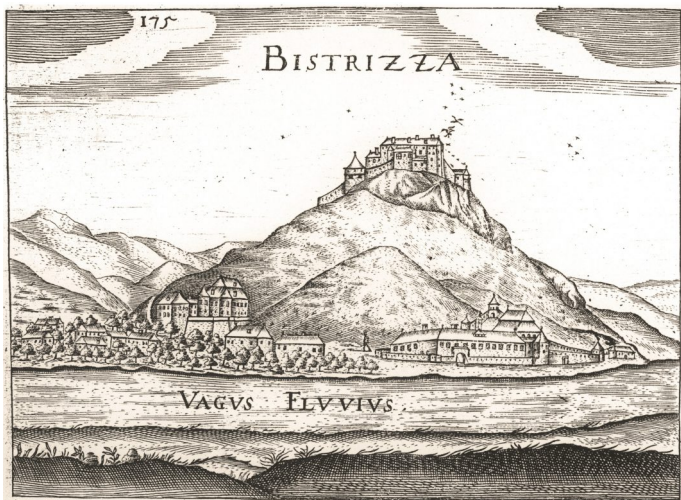
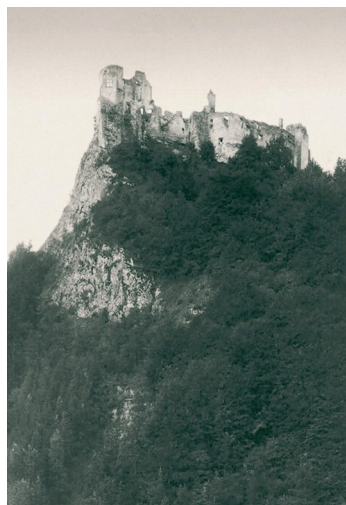
Objektová skladba NKP:

A. HRADNÉ JADRO

- 760/1 palác hradný
- 760/2 bašta bránová
- 760/3 trakt obytný
- 760/4 bašta obranná I
- 760/5 krídlo obytné južné
- 760/6 krídlo obytné západné
- 760/7 bašta obranná II
- 760/8 krídlo obytné severné
- 760/9 veža obranná
- 760/10 nádvorie hradné I
- 760/11 múr parkanový

B. PREDHRADIE

- 760/12 múr hrabový
- 760/13 bašta delová
- 760/14 priekopa vnútorná
- 760/15 nádvorie hradné II
- 760/16 rampa prístupová

Ďakujeme všetkým, ktorí prispeli k obnove Považského hradu.
Všetkým, ktorí priložili ruku k dielu.
Všetkým, ktorí vložili do obnovy svoje srdce.

ĎAKUJEME!

Veľvyslanectvo Nórskeho kráľovstva v Slovenskej republike
Jej Excelencia Inge Magistad

Úrad vlády Slovenskej republiky
Jaroslav Mojžiš, Ing. Šimon Borišek, Ing. Natália Ďurková

Mesto Považská Bystrica
Krajský pamiatkový úrad Trenčín
Združenie hradu Bystrica

AŽ Projekt

Pio Keramoprojekt

En Libre

Soar

Via Magna

Ing. arch. Martin Bóna, PhD.

Ing. Miroslav Matejka

Ing. Jozef Závacký

Ing. Boris Vrábel, PhD.

RNDr. Peter Fekeč

Peter Baštuga

Pro Monumenta

Mirafilm

Dušan Bustin

Ľubomír Rečtorík